

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

**«ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ БІЛІМ БЕРУДЕГІ
ИННОВАЦИЯЛЫҚ БАҒЫТТАР»
атты республикалық
ғылыми-практикалық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ
4-5 ақпан 2016 ж.**

Алматы 2016

МАЗМҰНЫ

Пленарлық мәжіліс

Бірәлі Б.А. Кәсіби қазақ тілін оқытудағы инновациялық технологияның тиімді әдістері	3
Сайлиханова Б.Т. Тригонометриялық шеңберді есеп шығаруда қолданудың тиімді әдісі	6
Наралиева Р.Т. Қазақ тілін шет тілі ретінде оқытудың инновациялық әдістемесі	10
Мажиқызы Н., Нусупбаева С.А., Ибрагимова М.Н. Жастарды патриотизмге тәрбиелеудегі Қазақстан тарихы пәнінің маңызы	13

I Білім беру үдерісінде инновациялық технологияларды қолдану

Абдибекова К.Ж., Смағұл М.Ж., Дауытгова Ж.Қ. Теңсіздіктерді шешу тақырыбын оқытудың ерекшеліктері	15
Абдилдабекова А.М., Телеуова Э.Т. Значимость контроля знаний в образовательном процессе	17
Абеуова А.С. Инновационная педагогическая деятельность в профессионально-техническом образовании	18
Абилбекова Э.М. Тарих сабағында ақпараттық технологияларды тиімді пайдалану жолдары	20
Арыстанбекова Қ.Д., Қошымова А.О., Сандықбаева Ө.Д. Керей хан тұлғасын оқытудың тиімді әдістемелік жолдары	23
Асанов Н.А., Әмірханов М.Б., Ибрагимова М.Н. Инновацияларды басқарудың теориялық моделі	25
Ахметжанов Д.Г., Бегалиева А.К., Әмірханов М.Б. Тыңдаушыларға озық технология арқылы тарихты оқыту тиімділігі	27
Ahmetzhanova A.T., Koshymova A.O., Tasilova N.A. Al-farabi kaznu leaders in history and their role In the preparation of intelligent personalities	28
Әмірханов М.Б., Ахметжанов Д.Г., Бегалиева А.К. Қазақстан тарихын өзгетілді дәрісханада оқытудың ерекшеліктері	30
Бактыбекова А. Физика пәнінің экологиямен байланысы	33
Буланова Т.М. Оқытудың инновациялық технологияларын физика пәнінде пайдалану тиімділігі	37
Буланова Т.М., Ембергенова Қ.Р. Білім алушылардың оқуға деген мотивацияларын дамыту	39
Буланова Т.М., Ембергенова Қ.Р., Шукетаева К.Қ. Білім алушының өзіндік жұмыстарын ұйымдастырудың ерекшеліктері	41
Габдуллин М.Т., Каримова А.Т. Жартылай иондалған сутегі плазмасының құрамын есептеу	43
Дауытгова Ж.Қ., Абдибекова К.Ж., Шукетаева К.Қ. Оқу-тәрбие процесін ізгілендіру	47
Дүйсебаева К.Д., Бегалиева А.К., Дүйсебаева Х. Самостоятельная работа студентов как один из способов повышения качества образования и фактор роста конкурентоспособности выпускников	48
Ембергенова Қ.Р. Физиканы оқытуда қазіргі заманғы ақпараттық технологияның қолданылуы	50
Ембергенова Қ.Р., Әлімбекова Л.З. Білім берудегі педагогикалық тәжірибенің қажеттілігі	53
Ембергенова Қ.Р., Буланова Т.М. Физика сабағында ойын элементтерін кіріктіре отырып шығармашыл тұлғаны қалыптастыру	55
Жаппасов Ж.Е., Ахметжанова А.Т., Тасилова Н.А. Жоғары оқу орындарында көрнекілік әдісінің оқу үдерісіндегі маңызы	57
Жаппасов Ж.Е., Асанов Н.А., Мәтбек Н.Қ. Тыңдаушыларды кредиттік технология бойынша оқытудың ерекшеліктері	60
Жаппасов Ж.Е., Асанов Н.А., Тилеужанова Г.Т. Кредиттік технология бойынша тыңдаушылардың өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру мәселелері	61
Женіс С.Ж. Құқықтық пәндерді оқытудың кейбір өзекті мәселелері	62
Ибрагимова М.Н., Нусупбаева С.А., Мажиқызы Н. Оқу үрдісінде Қазақстан тарихын оқытудың тиімді әдістерін қолдану	64
Ибрагимова М.Н., Нусупбаева С.А., Мажиқызы Н. Тарихи танымдық сайыс сабақтарын ұйымдастыру жолдары	66
Ибрагимова М.Н., Нусупбаева С.А., Мажиқызы Н. Тарихты оқытудың әдістері	69
Исаева А.Б. Использование инновационных образовательных технологий в учебном процессе	71
Қазезова А.М., Татиева С.С., Бөлекбаева Н.И. Қашықтықтан білім беру технологиясы арқылы студенттердің оздік жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру	74
Қазыбекова Э.Т. Химиялық алғашқы түсініктерді қалыптастырудың зертханалық әдістемесі	76
Қозыбақова Ф.А. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануда электронды оқулықтың алатын орны	79
Қошымова А.О., Арыстанбекова Қ.Д., Мұсағұлова А.Б. Тәуке хан тұлғасын оқытудың кейбір әдістемелік мәселелері	81
Мажиқызы Н., Нусупбаева С.А., Ибрагимова М.Н. Қазақстан тарихын оқытуда ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдану	84
Мажиқызы Н., Нусупбаева С.А., Ибрагимова М.Н. «Дебат» технологиясын пайдалана отырып Қазақстан тарихы пәнін жүргізудің тиімділігі	85
Мұсағұлова А.Б., Арыстанбекова Қ.Д. Қазақ диаспорасы тыңдаушыларын отансүйгіштікке тәрбиелеу ..	87

Яғни электронды оқулықтардағы суреттерді, негізгі ұғымдарды т.б. интерактивті тақтадан көрсетілім ретінде пайдаланып, сабақ өтуге әбден болады. Қорыта айтқанда, электронды оқулықтар бірлік оқулықтардың материалдарын модульдік түрде құрастырып, оның мазмұнын бірыңғай тұрғыдан құрастыруға негізделген. Студенттердің танымдық негіздері мен ерекшеліктері, жас ерекшеліктер өзгешеліктеріне байланысты ғылыми теориялық ұғымдар жүйесі арқылы жалпыдан-жылқыға, абстрактылықтан нақтылыққа көтерілу электронды оқулықтарынан басты айырмашылығы өскеніне күмән жоқ. Электронды оқулықтар – ғылыми негізде дайындалған педагогикалық ақпараттық өнім. Мұны дайындаудың концептуалды негізгі модульдік оқытудың педагогикалық теориясы болып табылады. Сонымен қатар электрондық оқулықтарды сабақта пайдалану кезінде студенттер бұрын алған білімдерін кеңейтіп, өз бетімен шығармашылық тапсырмалар орындап, тестілер шешіп, карта және сызбалар арқылы жұмыс жасауға мүмкіндік алады.

Электронды оқулық – оқытушы және студент үшін күнбе-күн дамытылып отырған ашық түрдегі әдістемелік жүйе. Оны пайдалану оқытушының ғылыми-әдістемелік әлеуетін дамытып, лекция немесе семинар ішіндегі еңбегін жеңілдетеді. Қазіргі қоғамның даму үдерісінде күнде әр түрлі жаңалық, оқиғалар болуда, уақыт көшіне ілесіп, бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиелеу ісінде электронды оқулықтардың маңызы ерекше. Бүгінгі күнде шығып жатқан электронды оқулық оқытушы және студент еңбегін жеңілдетіп қана қоймай, білім беруді ақпараттандырудың негізгі басты құралдарының бірі. Электронды оқулықтар модульдік оқыту технологиясы бойынша сабақ беру бірлесінде өте қолайлы, себебі модульдің барлық бөлімдеріне де қолдануға болады. Сонымен қатар, кишіктықтан оқытуда да қолдануға болады. Электронды оқулық студенттің Қазақстан тарихы курсы қайталау үшін өзін-өзі дайындауға мүмкіндік береді және электронды оқулық бойынша дайындалса уақытын да үнемдейді, сонында сол тақырыпты қалай меңгергенін біле алады.

Электронды оқулықтың ерекшелігі – өзара ұқсас тақырыптар біріктіріліп, модуль бойынша құралғандығында. Мысалы, студент Қазақ хандығы туралы аз білетін болса, электронды оқулықтан сол туралы мәтінді, бейнекөріністі суретті немесе картаны пайдаланып тақырыпты есіне түсіреді және тест сұрақтарына жауап кезінде, қаншалықты білімді меңгергенін анықтай алады. Электронды оқулық – тек Қазақстан тарихын үйренушілерге ғана емес, қазақ тілін үйретушілерге, ағылшын және орыс тілдерін үйрену үшін таптырмас құрал.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білімді дамыту тұжырымдамасы. 2004.
2. Сәбденалиева, С. Ф. Қабжанова, т.б. Инновациялық технология – оқу үрдісінде. №7. 2009. Қазақстан мектебі.
3. Куденова Ж.М. Қазіргі заман талабына сай жеке тұлғаны дамытудың білім сапасын арттыруда ақпараттық технологияны қолдану жолдары. (интернеттен)

ТӘУКЕ ХАН ТҮЛҒАСЫН ОҚЫТУДЫҢ КЕЙБІР ӘДІСТЕМЕЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қошымова А.О., Арыстанбекова Қ.Д., Мұсағұлова А.Б., т.ғ.к.

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

Біліміз тәуелсіздік алғаннан кейін қоғамдағы болған әлеуметтік, саяси, мәдени өзгерістер қазақ тарихына үлкен серпіліс алып келді. Тәуелсіздік жылдар қазақ тарихына деген жаңашыл көзқарастың пайымдауларды және ұстанымдарды қалыптастырды.

Егемендігін жариялап, тәуелсіздікке қол жеткізген кез-келген ел, оның ішінде кейбір тарихи кезеңдерде тарихынан айырылуға шақ қалған ұлттар мен халықтар өзінің арғы тегін іздестіріп терісдетте зерттей отырып, ата-бабасының кім болғандығын анықтаумен қатар, олардың жүріп өткен жолдары мен асқан асқарларын анықтап, болашаққа көз тігері заңдылық. Оның үстіне Батыстан басталған «жаһандану» қаупі астында шағын ұлттар мен ұлыстар туған тілдері мен төл мәдениеттерін сақтап қалу үшін барынша жанталасып жатқаны бәрімізге белгілі.

XVIII-XIX ғасырдағы Қазақ хандығының тарихы өте күрделі кезеңге толы. Қазақтардың бір осал жерін табуға тырысып, қалай жаулап алудың жолын қарастырған, жаулық ойлаған Орыс, Жоңғар, Қытай сынды ірі көрші мемлекеттер... Міне, осындай қиындықтардан да шыға алған хандарымыздың өмір жолының қай қырынан болмасын студенттерге үлгі аларлық тұстары мол. Сондай хандарымыздың бірі де бірегейі Тәуке хан еді.

Тарихи деректерде Есім ханның қайтыс болуына байланысты бір шешімнің жоктығы сияқты, Тәукенің де билік басына қай жылы келгені жайында бірнеше пікірлер бар. Есім ханды 1628 жылы

қайтыс болды деп есептесек, орнына Жәңгірдің хан болуы арасында айтарлықтай алшақтыққа тап боламыз. Себебі, Жәңгір хан ретінде 1644-1652 жылдары аталады. Бұл әрине, Есім ханның қай жылы қайтыс болғандығын анықтағаннан кейін айқындала түсетін нәрсе.

Бірақ Тәуке ханның есімі елдің тыныштығымен қатар айтылады. Яғни, ол кезде ел іші біршама тынышталып, көрші елдермен қарым-қатынас тұрақтылығы болған.

Тәукенің билік еткен жылдары халық аузында «қой үстінде бозторғай жұмыртқалаған заман», «алтын ғасыр» аталады. Тәуке өзінің ақылдығымен, даналығымен, елді басқарудағы ерен ерлігімен, қолбасшылық қабілетімен осындай заманды орната алды.

Тәуке хан билігі тұсында Қазақ хандығы бір орталықтанған, күш-қуаты артып, бірлігі, ынтымағы жарасқан кез болды. Тәуке Жәңгірдің ұлы, анасы – қалмақтың хоршоуыт тайпасының билеушісі Күнделен-тайшының қызы.

Тәуке елінде жүргізген дана басқарушылығы негізінде «әз-Тәуке» деген атқа ие болады, ал орыс тарихшысы А.И. Левшин Спартаның дана заңгері Спартаға теңейді.

Қазақ хандығы тарихын зерттеп жүрген ғалым апайымыз Э. Телеуова Қазақ хандығында Тәукенің билік еткен тұсын «...Тәуке ханның билік құрған хронологиялық межесін 1652/53-1717/18 жылдар деп көрсеткен дұрыс болар» деп өз ойын ортаға салады. Бүгінде оқулықтарда 1680 жылы билік басына келген жыл болып есептеліп жүр.

Тәуке елін билер институты арқылы басқарған. Өзі қырғыз-қазақ, сондай-ақ қарақалпақтардың да басқарушысы есептелді. Ұлы жүз, Кіші жүзді, Орта жүзді, Қырғыздарды, Қарақалпақтарды билер арқылы басқарды. Атап айтар болсақ Ұлы жүзді Төле биге, Орта жүзді Қазыбек биге, Кіші жүзді Өйтеке биге, Қырғыз халқын Қоқым биге, қарақалпақтарды Сасық биге басқартты.

Билер кеңесі құрылды дедік. Ал бұл кеңес ел үшін, халық үшін маңызды деп саналатын мәселелерді шешу мақсатында жылына бір рет жиналатын болған. Және кеңестің шығарған шешіміне келесі отырысқа дейін хан да қарсылық білдіре де, өзгеріс енгізе де алмаған. Тәуке хан кеңестің отетін жері мен уақытын белгіледі. Тағы да бір айта кететін жәйт қарусыз келгендер жиналысқа қатыса алмаған, сондай-ақ жасы кіші отырса да ол тәрбиелік жағынан есептелетін «үлкенге орын беру» деген ұғым қарусыз адамға бұл жерде жүрмеді. Түркістан қаласы жанындағы Битөбеде, Сайрам қаласының маңындағы Мартөбеде және Сырдария облысының Ангрен қаласына жақын жердегі Күлтөбеде өткізіліп отырған.

Ел басқаруға торелер мен сұлтандарды емес, ел арасында ерлігімен, батырлығымен қозғалып түскендерді қатыстырды, соларға арқа сүйеді және бұл елді орталықтандыруда, нығайтуда айтарлықтай нәтижелі болды. Бұл Тәуке ханның ел басқаруға енгізген өзгерістерінің бірі болды десек те болады.

Тәуке ханның жасаған заңдар жинағы «Жеті жарғы» деп аталды. Ол – қоғамдық қатынасты реттейтін заңдар топтамасы. Онда қарастырылған мәселелер: жер дауы, жесір дауы, құн дауы, бала тәрбиесі және неке, қылмыстық жауапкершілік, рулар арасындағы дау, ұлт қауіпсіздігін қамтамасыз ету. «Жеті жарғыны» кейбір зерттеушілер бастауын Шыңғыс ханның «Яссысынан» алады деп түйіндейді. Қалай десек те ол Қазақ хандарының жасаған алғашқы болып есептелетін «Қасым ханның қасқа жолы», «Есім ханның ескі жолы», «Хақназардың хақ жолы» аталатын заңдардың қоғамның даму ерекшеліктеріне сәйкестендіріле, толықтырыла жасалған жиынтық болып есептеледі. Бұл «Жарғы» XIX ғасырдың ортасына дейін қолданыста болып келді.

Тәуке ханның «Жеті жарғысы» көрші елдермен дипломатиялық қарым-қатынастар жүргізгенде «хан өзін қалай ұстау керек» деген мәселеге де жауап береді. Мысалы, орыс елінен 1683-1699 жылдары келген Федор Скибин, Матвей Трошин, Василий Кобяков сияқты дипломаттардың жазбаларында ол жайлы мәліметтер кездеседі. Атап айтар болсақ: елшіні қалай қарсы алу, қандай да мәселе көтерілгенде оған қалай жауап қату т.б. сияқты. Соның бірін келтіре кетейік: Орыс елшісі келіп, патшамыздан келіп тұрған елшіге бас киімін шешіп, өзі орнынан тұрып сәлемдеспедіңіз деген айып таққандағы Тәуке ханның жауабы былай болған-ды: «Отырған орнымнан тұра алмаймын. Ал қалпағымды басымнан алатын жайым жоқ. Құдайға құлшылық қылғанда да басымнан қалпағымды алған емеспін». Ал одан ары қарай: «Біздің мәртебелі патшамыздың, ұлы әміршілерімізден елшілік келгенде, түрік сұлтаны, қызылбастардың ханы және осы сияқты мәртебелі патшамыз бен әміршілеріміздің саулығы туралы елші сөзін орындарынан тұрып, қалпақтарын бастарынан алып тындайды» дегенде айтқан жауабы: «Түрік сұлтаны мен қызылбас ханы менен бір жері артық болған соң сөйте ме екен. Солар әуелі мендей ме екен?» деген екен [1].

Қазақ-орыс сауда және дипломатиялық қарым-қатынасын жақсарту мақсатында Тәуке хан тұсында орыс еліне 1686-1693 жылдар аралығында бес мәрте елшілік жіберіледі.

1694 ж. Қазан. Қазақ ханы Тәукенің Ресеймен достық қатынастарды жаңғырту туралы және Тобольскіде ұсталған Келдей мырзаны Қазақстанға жіберу туралы отінін І Петрге жазған хатынан: «...Асқан мәртебелі тақ иесі және аса жоғары мәртебелі әрі ұлы өкіл және ие әрі құдіреті күшті ұлы ақ патшаға: «...Барынша басымды иіп тағзым етемін, ал Сіздің аса қасиетті ұлы мәртебеңіздің қайырымдылығына тағзым еткеннен кейін мынаны хабарлағым келеді. Тобыл уезіне ілгі мақсатпен елші қылып екі адам жібергенмін, оның біреуі қайтыс болды, ал менің қызметнім Келдей мырзаны онда ұстап алды. Ал Адам атадан осы кезге дейін елшіні ұры адам сияқты ұстаған мұндай істі естіген емеспіз. Ал енді сенің аса қасиетті ұлы мәртебеңізге Күлгебай Аталықовтың ұлы, өзімнің сенімді малайым Тайкөмір батырды жіберіп, сізден біздің өтінішімізге қоңіл бөлуіңізді, осындай ұрлықшы жаман адамдардың істегені үшін ауызға да алмай, Келдей мырзаны босатуды сұраймын; ... Ал құдіретті тақсырдың уақыты болса, сіздің де, біздің де рақымымызбен елшілер мен онда адамдары бұрынғысынша жүріп-тұратын болады, алдағы уақытта да сіз бен біздің жақсы ниетіміз жайылып, сіздің де, біздің де рақымымызбен патшалықтарымыз арасында әрбір адамға барынша ізгілік жаусын...» [2,120-б.].

Қанша дегенмен орыс елі Қазақ хандығын осал жау санамай, олардан сақтану мақсатында жоңғарлармен қарым-қатынасын жақсартып, ХҮІІ ғасыр соңы мен ХҮІІІ ғасыр басында қазақ-орыс қатынастарында қиындықтар туындай бастайды. Бұл жөнінде біз мына бір құжаттан байқай аламыз. 1716 жылы 12 қыркүйекте Сібір губернаторы М. Гагарин Тобольскіге Қазақ ханы мен халқының елшілерін елшілері келгенінен хабардар етіп І Петрге жіберген хатынан көреміз. Міне, осы хатында қазақтардан қорқу керектігін де ескертіп өтеді. Назар аударайық: «...оларды Тобольскіге өздерінің ниеті және бүкіл Қазақ ордасы әдейі жібергенін айтты, Сібір губернаторы ұлы мәртебелі патшаға жеткізсін, бізбен мәңгі-бақи тату тұрғымыз келеді деді, ал олардың ханы мен бүкіл Қазақ ордасы ұлы мәртебелі патша ағзамның адамдарымен барлық жерде татулықты қалайды екен.

Осындай мақсатпен Қазанға да, Уфаға да елші жіберіліпті. Ал егер ұлы мәртебелі патшаның адамдарымен бірге... Үркіт қаласындағы қалмақ әміршісі қоңтайшыға қарсы соғысуға әмір берсе, ...бүкіл Қазақ ордасы... жиырма немесе отыз мыңмен әрқашан әзір тұрады дейді, және осының ниеті ретінде олардың адамдары қалмақтардан тартып алған ұлы мәртебелі патшаның офицерлерін көріпті және олардан қоңтайшының ұлы мәртебелі патшаға қарсы екенін естіпті. Және сол үшін бүкіл Қазақ ордасы сол офицерді әлгі өз адамдарынан сатып алып, өз хандарының айтуымен оларды өлдерімен бірге ұлы мәртебелінің адамдарымен мәңгілік татулық, ал қоңтайшыға қарсы бірге соғысуды сұрау үшін әкеліпті...

Және ұлы мәртебелі Сіздің құзырыңызға мынаны хабарлаймын: олардың әлгі қалмақ әміршісіне көрші болуы және олардың оны әрқашан тонап келе жатуы себепті, тақты, оларға бұған, әрине, рұқсат етпеуге болмайды және, тақсыр, қазақ ордасынан төнетін қауіп қалмақтардың Аюке ханынан кем емес, ал қалмақ әміршісі әрқашан қауіп төндіріп келді» [2, 120-21 бб.].

Қазақ хандығы тарихында үш жүзге бірдей билік жүргізген соңғы хан осы Тәуке еді. Тәуке көрші орыс мемлекетімен, Бұхар хандығымен, қарақалпақтар мен қырғыздармен тату көршілік қатынасты екітауға барын салды. Бұхар мен Қазақ хандығы арасында тек сауда байланысы дамыды, олар қазақтарға жоңғарлармен соғыстарында көмекке келмеді, ал қарақалпақтар салық төлеп, жиушылыққа аттанғанда әскер құрамында болды. Қырғыздар да жоңғарлармен болған әскери қимылдарға қатысып отырды.

Қырғыздардың қазақтарға бағынышты болғандығын Ш. Уәлиханов өзінің «Қырғыздар туралы жазбалар» атты еңбегінде былайша көрсетеді: «Ал енді Есімнің немересі, Жәңгірдің баласы Тәуке қырғыздардың биі ретінде басқарып отырған (қырғыздардың Тиес деген биі соған бағынған). Бүкіл рудың билеушілері есебінде Тәуке мен Тиестің аты Тәуке-Тиес деп бірге аталынты» [3].

Студенттерге Тәуке хан тұсында қазақтар санының 2-3 миллион адамға жеткендігін атап өту маңызды.

Қорыта келе, студенттерге өз тарихын ұғындыру арқылы ұлтжанды ұрпақ тәрбиелеп, өсіру. Біртегі күннің кепілі болып табылатын тарихты оқып-игеру барша адамзат үшін маңызды.

Әдебиеттер

1. Дополнения к Актам историческим, собранные и изданные Археологическою комиссиею. Том десятый. СПб., 1867. с. 359-394. / Ж. Дәдебаев. Таңдамалы шығармалар. Екі томдық. 1-том. – А.: «Өнер» баспасы, 2008.-284 б.
2. ХҮІ-ХҮІІ ғасырлардағы қазақ-орыс қатынастары» құжаттар жинағы, 14-15-беттер / Қазақстан тарихының энциклопедиясы. Оқу құралы. Құрастырғандар: М.Е. Бекмаханова, М.А. Зарифова. – Алматы: Рауан, 1992.
3. Қазақстан тарихы: Лекциялар курсы. Қ.С. Қаражан. А.: Қазақ университеті, 2008.-89 б.